

větluje vzájemné mýty a stereotypy vzniklé právě intertextuálními posuny, tj. převody, opisy, překlady, adaptacemi apod. Jankovič se neprofiluje jako teoretik literatury, nepohybuje se v rovině „meta“ a vyhýbá se efektivním konstrukcím či hermeticky uzavřeným terminologií, která by byla srozumitelná úzkému kruhu zasvěcenců. Projevuje se tu dlouholetá zkušenost s praktickým názíráním na literární život „zdola“. Jankovič se snaží obraz vzájemných kontaktů, tj. problematiku, jak text ve svých adaptacích a překladech ovlivňoval slovenské, chorvatské a srbské kulturní prostředí, vysvětlit co nejpodrobněji a informativně vyčerpávajícím způsobem. Přihlíží k záznamům v literární kritice, publicistice, periodickém tisku, k překladům a adaptacím časopiseckých otisků, ať už byly realitovány či nikoli.

Jankovičův srovnávací přístup je dokladem, že i tzv. tradiční témata se mohou vyhnout pozitivistické kontaktologii a mohou být inovativně zpracována, a tím aspirovat na badatelskou přitažlivost. Jankovič v současnosti představuje asi největšího znalce slovensko-jihoslovanských styků a také nejproduktivnějšího překladatele z těchto jazyků. Publikace *Adaptabilita poézie hviezdneho obdobia...* však sympaticky potvrzuje, že je i důstojným představitelem slovenské slavistiky a komparistiky v mezinárodním měřítku.

Miloš Zelenka

Maďarská rusistika ze Szombáthely

Studia Slavica Savariensia 1-2. Nyelvészeti és írodalmi folyóirat. Journal of Linguistics and Literary Sciences. Časopis za jezikoslovje in literarne vede. Revija jezičnih i književnih studija. Журнал лингвистики и литературы. Szerkesztők: Gadányi Károly, Виктор Моисеенко. Szombathely 2009.

Szombáthely čili starověká Savaria či Sabaria ležící v západním Maďarsku v doteku Rakouska, Chorvatska a Slovinska není jen významným římským městem, místem ležícím na proslulé jantarové stezce, nebo rodištěm Joyceova Leopolda Bluma, ale také univerzitní centrum, které má i slavistiku. V ní – jako jinde – dominuje rusistika, jíž je věnován přítomný dvousvazek vydaný péčí Západomaďarské univerzity (Universitas Hungariae Occidentalis). Dvousvazkové číslo je věnováno dvoustému jubileu N. V. Gogola a přispěli do něho významní i méně významní filologové, mj. V. Moisejenko, Katalin Króó, Árpád Kovács a další.

Dvousvazek uvádí skeptická studie I. A. Bubnovové a A. P. Klímenka *Понимание другого. Миф и реальность (7–22)*. Práce je v podstatě lingvistická, přesahující však do sféry kulturní a filozofické. Závěr je dosti alarmující, neboť ukazuje na významnou labilitu jazyka u lidí s různým IQ, což způsobuje dyskomunikaci: „В целом исследование подтверждает, что значительно чаще, чем можно предполагать, люди, говоря об одном и том же, на самом деле имеют в виду совершенно разные вещи. И это касается не только сложнейших экзистенциальных феноменов, таких как жизнь, смерть, любовь и счастье, но и самых простых, достаточно конкретных вещей.“ (s. 21).

Ivan Esaulov sumarizuje gogolologické problémy a konstatuje naprostou svévůli výkladu života a díla tohoto ruského klasika. Kromě různorodosti, plurality přístupů (множественность подходов) je tu ovšem sugerovaný sovětský Gogol, jemuž sovětská vláda dala postavit pomník, tedy Gogol jako satirik a kritik carského Ruska. Na rozdíl od historycity M. L. Gasparova se autor domnívá, že zejména klíčové Gogolovo dílo *Vybraná místa z korespondence s přáteli* nelze pochopit z pozice historického momentu jejich vzniku. Současné výzkumy Gogola jsou podle něho buď univerzálně poetologické, nebo náboženské – a právě ty posledně jmenované pokládá za stěžejní. Nabízejí se ovšem i jiné výklady, například mezi pohledem realistickým a modernistickou aktualizací¹, ale jistě i tento názor je zcela legitimní.

Zajímavě konstruuje souvislost dvou přátel – spisovatele N. V. Gogola a malíře A. A. Ivanova – na srovnání známého obrazu *Zjevení Krista* lidu s genezí Gogolovy postav F. Mihály (31–39). Folklořně mystickými prvky Gogolova díla se zabývá A. Ch. Goldenberg: myslím však, že některé jeho interpretace jsou až příliš zobecňující. Vynikajícím hungaristicko-rusistickým článkem je práce I. Horvátha o dopisu Andreje Michailoviče Fatějeva (1814–1865), účastníka ruské invaze do Uher roku 1849), N. G. Černyševskému. Kariéra důstojníka, pozdějšího účastníka Krymské války a úředníka, vydala na poměrně rozsáhlé dílo, z něhož jsou cenná právě jeho válečná svědectví. Autor připojuje překlad dopisu do maďarštiny a přiléhavý komentář.

Dnešnímu vzdělanému rusistovi možno doporučit i brilantní studii A. Ivanického *Лирический мотив как жизненная программа*, která pojednává o Puškinově lyrice let 1813–1824. Jde o úspěšně formulovanou analýzu zvláště lycejního období s tematickými

¹ Viz náš příspěvek v brněnském sborníku o Gogolovi a celý tento sborník: *Творчество Гоголя в двойной проекции (К современным тенденциям гоголеведения)*. Litteraria Humanitas XV. N. V. Gogol: Bytí díla v prostoru a čase (Studie o živém dědictví). Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Ústav slavistiky, eds: Josef Dohnal, Ivo Pospíšil, Brno 2010, s. 339–347, a v různé době publikované stati a recenze: Gogolovi Starosvětští statkáři jako polyvalentní text. In: *Gogol a naše doba*. Univerzita Palackého Olomouc 1984, s. 92–99. Mučivý labyrint umělcovy duše (И. Зологусский: *Гоголь*. Moskva 1979). Světová literatura 1981, č. 1, s. 232–233. A. A. Jelistratova: Гоголь и проблемы западноевропейского романа. SPFFBU, D 21, 1974, s. 222–225. The Writing of History. Literary Form and Historical Understanding. University of Wisconsin 1978. Donald Fanger: Gogol and His Reader. Stanford 1978 (recenze). SPFFBU, D 30, 1983, s. 105–106. Podivínství a šílenství jako podloží tvorby N. V. Gogola. SPFFBU, D 41, roč. 1994, s. 91–100. Gogolovi *Starosvětští statkáři*, mýtus o Filemonovi a Baukidě a problém ruského středověku a novověku. In: *Druhý život antického mýtu*. Sborník z vědeckého symposia Centra pro práci s patristickými středověkými a renesančními texty. Ed.: Jana Nechutová. Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno 2004, s. 227–235. Nápaditá knížka o Gogolovi (Марк Георгиевич Соколянский: Гоголь: грани творчества. Статьи. Очерки. „Астропринт“, Одесса 2009). Novaja rusistika, II, 2009, č. 1, s. 105–108. Gogol a slovanské literatury H. B. Гоголь и славянские литературы. Институт славяноведения РАН. Тезисы международной научной конференции 10–11 ноября 2009 г. Москва 2009. Отв. ред. Л. Н. Богданова, редколл.: Н. С. Осипова, Ю. А. Созина. Novaja rusistika 2010, No. 1, s. 120–121. Viz také naše zprávy o brněnské gogolovské konferenci: V Brně o Gogolovi. In: *Novaja rusistika* 2009, No. 2, s. 101–102. Conference Problémy poetiky II věnovaná výročí N. V. Gogola. Slavnice Litteraria, X 12, 2009, č. 2, MU, s. 183–184.

clustery lenosti, snu, orgiastického hodokvasu (snad měl tedy pravdu brněnský sazeč, geniální autor učebnic jazyků a mravokárce František Vymazal, když ve svých brněnských Slovanových poeziích z roku 1874 mluvil o Puškinových mladistvých orgiích a pozdějším zmoudření), a severu a jihu. Autor přesně vystihl aristokratický ráz tehdejší ruské literatury i postupnou destrukci monarchie – odtud jeho mučivé sebereflexe o úloze ruské šlechty, které prostupují celé jeho dílo, i jeho obava z rozvratu a všeobecné revoluce vyjádřené v mnoha místech jeho díla včetně románových fragmentů a Historie Pugačova (Pugačovovy vzpoury).²

Sborník není pouze literárněvědný, je i lingvistický, i když spíše kulturně lingvistický: např. K. Ivanov a L. P. Suprun-Belavič píšou o prezentaci sémantických polí „počasí“ a „čas“ v běloruských a bulharských hádankách (73–83). Marija Jankovič zase analyzuje podobu vlastních jmen v překladech Puškinových děl (85–93), Erszebet Jonas minuciózně zkoumá kognitivní aspekty maďarského překladu Gogolových dialogů (95–110). Napětí do sborníku vnáší studie Leonida Karaseva *Hádanka Čičikova* (111–120), v níž se autor snaží odpovědět na otázku, jakému zvířeti je připodobněn Čičikov. O Gogolově zoomorfismu ve vztahu k postavám *Mrtvých duší* se už nejednou psalo (Manilov – kocour, Sobakevič – medvěd, Nozdrjov – zvířecí typ obecně, Pljuškin – krysa nebo šedivá myš, Korobočka – slepice). Jeho argumentace ztotožňující Čičikova s opicí je vcelku průkazná (snaha být až nepřirozeně čistý, voní se, jako by chtěl „přerazit“ svůj vlastní pach, hravost, souvislost opice a ďábla – to je myslím argument nejsilnější). Z této interpretace vidíme Čičikova a jeho místo v struktuře „poémy“ jasněji, reliéfněji.

Zajímavý materiál odkrývá ve své studii S. A. Kibalnik z Ruské akademie věd v Petrohradě, a to gogolovský intertext v románu méně známého ruského prozaika 20. let 20. století Sergeje Zajackého (*Životopis Stěpana Petroviče Lososinova*). Je to významné již proto, že ruská próza tohoto období hledala ve své důrazu na syžetovost své modely právě v Gogolovi – a proti ruské charakterologické klasice zlatého věku (121–128). V dobře formulované práci Arpáda Kováče *Тихая красота* se dovidáme o různých metaforách tvůrčího aktu u Puškina (129–142). Jen jako boční produkt tu v *Měděném jezdcu* najdeme verše, jež jako by vypadly z explicitu prvního dílu *Mrtvých duší*, když v proslulých pětiverších líčí Petra a jeho koně (Какая дума на челе! / Какая сила в нем сокрыта! / А в сем коне, какой огонь! / Куда ты скачешь, гордый конь, / И где опустишь ты копыта?“).

Známa maďarská rusistka Katalin Króó píše o jednom Gogolově odkazu na báseň A. S. Puškina (*Démon a Portrét či Podobizna*, 143–159): Puškinův démon slouží jako interpretační plocha, na níž Gogol realizuje svůj vlastní koncept. Důležitý detail obnažila Viktorija Lebovič v otázce, zda maďarští čtenáři Tarase Bulby vědí, co pro Ukrajince znamená slovo „svita“ (161–171) a odpovídá, že nikoli (jako staroruský či staroukrajinský oděv se vyskytuje už od 11. století a autorka svůj článek doplňuje vyobrazením oděvu). Nápaditá je stať Endrého Lendvaie o Nabokovově překladu *Евзена Онѣгина*, jenž označuje za lingvokulturologický experiment. Trojkomparaci umně provádí István Lukács ve stati o Cankarovi, Makovičovi a Kišovi (181–187). Jihoslovanskými dialekty se zabývá

² Viz náš článek Романная одержимость камердинера Александра Пушкина. Zagadnienia Rodzajów Literackich, 49, z. 1–2, 2006, s. 5–22 – česky in: Ruský román znovu navštívený, Brno 2005.

Marija Bajzek Lukač (189–196), lingvistickou analýzu fragmentů Gogolovy povídky *Májová noc* provádí Nyíri Márta Márcziné (s. 197–206). Loutkovým inscenacím Puškinových a Gogolových děl se věnuje T. J. Meň. Musorgským a Gogolem se zabývá Miklós Mezösi (211–228). V tradici „barevné palety“ literatury koná své výzkumy Ljudmila Mojsejenková (*О колоризме Гоголя*, 229–241) a znovu tak dokládá, jak je to významné při zkoumání sémiotiky a poetiky literatury. Přínosná je i studie o ukrajinismech v *Tarasi Bulbovi* z pera Viktora Mojsejenka (243–261). Intertextuálním prouděním se vyznačuje studie Marianna Papperta (*Puškinova Pohádka o rybáři a rybce a Gončarovův Oblomov*) odhalující palimpsestičnost Gončarovova románu (263–274), radikálnější „západní“ výkladový tón najdeme v práci Táni Popovičové o Gogolovi a ruské avantgardě (275–283) v podání D. Charmse. István Pozsgai hledá církevní slovanismy v Puškinově díle, ale je to bohužel jen sumární a nefunkcionální, speciální otázkou metainformativních struktur v maďarském překladu Dopisu Taťány Oněginovi se zabývá S. S. Fenyö (292–301). Zajímavé jsou i studie o metarealitě a hyperrealitě v Dovatovově románu *Puškinland* (303–315), Puškinových intertextech v *Idiotovi* (317–329), o sémiotice oděvu na příkladu Gogolova *Pláště* a Vojnovičovy *Čepice (Illanka)*.

Summa summarum: sborník je trochu zjevením nejen kvůli studiím maďarských rusistů, ale také tím, jaké autory pro sborník získali. Celek stojí za čtení i promýšlení.

Ivo Pospíšil

